

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТРОФІМЧУК НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 502.22:378.6(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИХ КОЛЕДЖІВ
ЗАСОБАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Національному університеті водного господарства та природокористування, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор філософських наук, професор
ЗАЛУЖНА Алла Євгенівна,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
професор кафедри філософії та
культурології.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
БІЛЕЦЬКА Галина Анатоліївна,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри екології та
біологічної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
ЧИЧУК Антоніна Петрівна,
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II,
професор кафедри педагогіки і психології.

Захист відбудеться 11 березня 2023 року об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.052.05 у Хмельницькому національному університеті, за адресою: зал засідань, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <https://nauka.khmnu.edu.ua> та в Науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, за адресою: вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016.

Автореферат розіслано 10 лютого 2023 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

I. В. Андрощук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний стан суспільства та перспективи його подальшого розвитку тісно пов'язані з екологічним простором, що суттєвою мірою детермінує культурні засади й морально-ціннісні пріоритети соціуму. Це актуалізує потребу у формуванні екологічної культури особистості, що наповнене глобальним змістом в умовах посилення антропогенного тиску на природу, неконтрольованої споживчої практики, порушення екологічної рівноваги та пошкодження регенераційних природних механізмів. Екологічна культура як запорука самозбереження людини й людства в цілому набуває базисного сенсу, стає універсальною характеристикою світу, що забезпечує його збалансованість, урівноваженість, утверджує новий вимір культурних цінностей.

Формування екологічної культури – один із магістральних шляхів розвитку сучасного освітнього процесу. Професійна підготовка студентів в економіко-гуманітарних коледжах передбачає формування високого рівня екологічної свідомості, а знання екологічних імперативів стають важливою умовою професійної кваліфікації. У зв'язку з цим неабиякої ваги набувають положення «Концепції екологічної освіти в Україні» (2001 р.), «Концепції неперервної екологічної освіти та виховання в Україні», Законів України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (2019 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.), «Про стратегію сталого розвитку Україна-2030» (2017 р.), «Стратегії біорізноманіття ЄС до 2030 року» (2020 р.) й ін. Для теоретико-методологічного осмислення феномену екологічної культури важливо розуміти екологічний вектор освіти як рушій розвитку екологічної культури особистості, збагачення її духовно-морального світу, формування нового ставлення до природи з позицій планетарного мислення, загальнолюдських цінностей, екологічних пріоритетів. Інтегративний підхід в освітньому процесі студентів економіко-гуманітарних коледжів відіграє стратегіальну роль, оскільки забезпечує побудову єдиного освітнього середовища, де формування екологічної культури набуває комплексного характеру, уможливує міждисциплінарну взаємодію, взаємодоповнення, взаємозбагачення змістом і методами навчання.

Теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження явища екологічної культури становлять ідеї представників ноосферного вчення (В. Вернадський, В. Карпенко, В. Крисаченко, Д. Чижевський), «нового гуманізму» (М. Гайдеггер, А. Швейцер), «коеволюційного підходу» (Ю. Одум, М. Реймерс), «концепції сталого розвитку» (Н. Возна, М. Клименко та ін.). Водночас посутню роль в експлікації порушеної проблеми відіграли праці вітчизняних і зарубіжних учених (В. Бех, М. Кисельов, С. Кримський, Л. Курняк, В. Мангасарян, М. Тарасенко, А. Толстоухов, Ю. Шемчущенко, Л. Юрченко та ін.). Особливості осмислення екологічної освіти в контексті формування екологічного світогляду й екологічної культури викладено в наукових розвідках Н. Анацької, В. Андрущенко, О. Біди, Г. Білецької, В. Вербицького, В. Глуханюка, О. Гомонюк, Л. Губерського, В. Євтуха, Л. Лук'янової, А. Матвійчука, О. Набочука, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт,

М. Свіржевського, К. Ситник, Г. Сікорської, О. Сухомлинської, Г. Тарасенко, Г. Філіпчук, М. Хилька, В. Черновецького, А. Чичук та ін. На необхідності посилення екологічного складника професійної підготовки студентів економічних спеціальностей акцентували увагу Н. Душечкіна, С. Ключка, О. Матеюк, Н. Слюсаренко, С. Соболева, Ю. Федунь та ін. Проблеми реалізації інтегративного підходу в освітньому процесі поставали предметом дослідження в працях таких науковців, як М. Адамко, Н. Божко, О. Вошук, І. Гузій, А. Коломієць, Т. Коць, Ю. Прищупа, Ю. Ткач, З. Хитра та ін.

Водночас у науковому дискурсі бракує докладного обґрунтування проблеми формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, опису сутності цього феномену, аналізу його компонентів, критеріїв, показників, рівнів сформованості та педагогічних умов розвитку.

Унаслідок вивчення філософських і науково-педагогічних праць із проблеми формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, констатовано низку *суперечностей* між: потребою сучасного суспільства у фахівців економічних і правничих спеціальностей, що володіють екологічною культурою, та недостатнім рівнем сформованості цієї якості в студентів економіко-гуманітарних коледжів; вагомим потенціалом освітнього середовища економіко-гуманітарних коледжів у формуванні екологічної культури студентів і браком його реалізації через відсутність науково обґрунтованих педагогічних умов; необхідністю формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу та недостатнім розробленням методичного забезпечення цього процесу.

Актуальність задекларованого питання, відсутність системного аналізу формування екологічної культури під час навчання в коледжі, необхідність розв'язання наявних суперечностей умотивовують доцільність вибору теми дисертації – **«Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена на базі Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП), відповідно до плану науково-дослідницької теми «Аксіологічний аспект наукових досліджень в моделях суспільних відносин» кафедри суспільних дисциплін НУВГП (РК № 01014U001365). Тема роботи затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету водного господарства та природокористування (протокол № 1 від 29.01.2014 р.).

Мета дослідження – виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, а також експериментально перевірити ефективність таких умов.

Відповідно до мети, сформульовано основні **завдання**:

1) з'ясувати стан опрацювання проблеми формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу в педагогічній теорії і практиці, уточнити сутність базових понять;

2) визначити й обґрунтувати компоненти, критерії, показники та рівні сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів;

3) виявити та обґрунтувати педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу й експериментально перевірити ефективність таких умов; розробити структурно-функціональну модель досліджуваного процесу;

4) підготувати навчально-методичне забезпечення для формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка студентів в економіко-гуманітарних коледжах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу буде ефективним за таких педагогічних умов: екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукових, науково-методичних, нормативно-правових джерел, навчальних планів і програм для експлікації сутнісної характеристики феномену екологічної культури особистості та особливостей її формування в освітньому середовищі; аналіз і синтез – для уточнення змісту понять «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», «формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів»; систематизація й узагальнення – для визначення та теоретичного обґрунтування критеріїв, показників, рівнів сформованості екологічної культури студентів; *моделювання* – для побудови структурно-функціональної моделі формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу; *емпіричні* – анкетування, спостереження, тестування, педагогічний експеримент (констатувально-діагностичний і формувальний етапи) для визначення рівня сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів і перевірки ефективності впровадження в навчальний процес педагогічних умов; *статистичні* – методи математичної статистики для кількісного та якісного

аналітичного опрацювання результатів педагогічного експерименту й підтвердження їхньої вірогідності за допомогою критерію Пірсона χ^2 та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше обґрунтовано* педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу (екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності); розроблено структурно-функціональну модель формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, що поєднує цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий і результативний блоки;

– *удосконалено* компонентну структуру екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів (когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний), критерії (інтелектуально-рефлексивний, ціннісно-орієнтаційний, особистісно-розвивальний, мотиваційно-діяльнісний), показники й рівні (високий, середній, низький, дуже низький) сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів; уточнено сутність понять «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», «формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми й методи формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу; положення щодо реалізації методологічних підходів (культурологічний, аксіологічний, системний, синергетичний, гуманістичний, особистісний) і принципів навчання у формуванні екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Практичне значення одержаних результатів аргументоване тим, що в освітній процес економіко-гуманітарних коледжів упроваджено такі навчальні ресурси: «Екологія: навчально-методичний посібник», «Методичні матеріали щодо змісту та організації самостійної роботи з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», «Методичні матеріали з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», що містять теорію, ситуаційні задачі, тестові завдання, виховні заходи для формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів. Результати наукового пошуку можуть бути використані для розроблення навчальних програм, підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, навчально-методичних комплексів та методичних рекомендацій для професійної підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів й організації виховної роботи.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Рівненського економіко-гуманітарного та інженерного коледжу (довідка № 27 від 03.03.2020 р.), Новоград-Волинського економіко-гуманітарного коледжу (довідка № 107 від 29.12.2020 р.), Карпатського фахового коледжу Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»» (довідка № 30 від 30.09.2021 р.), Ужгородського гуманітарно-економічного коледжу Карпатського університету імені Августина Волошина (довідка № 071д-21 від 12.10.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, підготовлених спільно зі співавторами [6], внесок здобувача полягає в переосмисленні ідей представників «нового гуманізму»: М. Гайдеггера (діалог із буттям, турботи й піклування про нього) та А. Швейцера (етики благоговіння перед життям), в обґрунтуванні доцільності нового екологічного мислення, що виводить людину за межі утилітарного ставлення до природи.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення дисертації висвітлено в доповідях на науково-методичних конференціях різних рівнів: міжнародних – «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (Київ, 2021 р.); «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні» (Львів, 2021 р.); «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2021 р.); «Теорія і практика сучасної науки» (Київ, 2021 р.); «Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи» (Полтава, 2021 р.); «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти, виробництва: міжгалузеві диспути» (Київ, 2021 р.); «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії» (Харків, 2021 р.); «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2021 р.); «Пріоритетні наукові напрями педагогіки і психології: від теорії до практики» (Харків, 2021 р.); «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2021 р.); усеукраїнських – «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2017, 2019 рр.), «Людина у світі духовної культури» (Рівне, 2019 р.); на засіданнях кафедри суспільних дисциплін Національного університету водного господарства та природокористування (2015-2022 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 19 публікаціях, із них: 6 статей у наукових фахових виданнях України та зарубіжних наукових періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 10 – у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій та інших виданнях; 1 – навчально-методичний посібник; 2 – навчально-методичні матеріали.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (289 найменувань, із них 30 іноземною мовою) і 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 288 сторінок, зокрема 191 сторінка основного тексту. Дисертація містить 12 таблиць і 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність вибраної теми дослідження; охарактеризовано його мету, об'єкт і предмет; описано методи; аргументовано наукову новизну, практичне значення роботи; подано відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів; представлено інформацію про публікації автора та структуру дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу»** представлено аналітичний огляд теоретико-методологічного підґрунтя для вивчення феномену екологічної культури у філософсько-педагогічному дискурсі; з'ясовано особливості формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів у контексті професійного становлення майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей; обґрунтовано сутність та роль інтегративного підходу в цьому процесі.

Унаслідок аналітичного опрацювання педагогічних, філософських, культурологічних джерел, констатовано різні підходи до трактування явища екологічної культури як нової світоглядної парадигми, істотного чинника соціокультурного буття. Наголошено на необхідності формування екологічно орієнтованого мислення, критичного оцінювання антропогенного впливу на природу, усвідомлення нерозривного зв'язку людини з природою, глибокого розуміння взаємоузгодженості особистих потреб та збалансованого стану природного середовища.

Відрефлектовано сутність екологічної культури на підставі таких теоретико-методологічних векторів осмислення особливостей формування нової екологічної парадигми в проблемному полі взаємодії «людина – природа»: ноосферне мислення, ідеї «нового гуманізму», «коеволюційного підходу», «концепції сталого розвитку». Доведено, що антропогенні трансформаційні зміни цілісності «людина – природа» на взаємодію «споживач – ресурси», «природа – форми господарства» призводять до порушення екологічної рівноваги, породжують неспроможність біосфери звільнитися від деструктивного впливу людської діяльності. Такий стан вимагає корегування критеріїв екологічної доцільності крізь призму реалізації обмежувальних стратегій у практично-перетворювальній діяльності та у сфері споживання. Екологізація освіти як органічний складник усієї освітньої стратегії особистісного становлення зумовлює необхідність світоглядної переорієнтації на пріоритети природи, порівняно з потребами людини, а також запобігає глобальній екологічній кризі.

Алгоритм процесу формування екологоорієнтованої особистості студентів побудований за принципами екологічного імперативу й інтеграції природничих, економічних, правових аспектів педагогічної взаємодії, що зумовлює якісну модифікацію внутрішнього світу та трансформацію поведінки студентів через розвиток професійної «Я-концепції». Формування екологічної культури майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей 081 «Право» і 072

«Фінанси, банківська справа та страхування» в економіко-гуманітарному коледжі передбачає тісну міжпредметну взаємодію дисциплін науково-природничого та гуманітарного циклу, що впливає на інтенсивність освітньої інформації, спрямованої на комплексне дослідження екологічної культури, а також постає дидактичною умовою екологізації мислення та свідомості кожного студента.

Екологічна спрямованість професійної підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів стає можливою завдяки широкому використанню вихідних засад інтегративного підходу. Інтеграція в дослідженні представлена як процес і результат синтезу знань, шляхів пізнання й життєвої активності, що скероване на цілісне сприйняття природної та соціальної реальності для формування екологічної культури студентів. Цей процес залежить від ступеня інтеграції змісту навчального матеріалу та глибини взаємодії інтегрованих знань на різних рівнях – методологічному, теоретичному, емпірично-прикладному.

Зазначено, що інтегративний підхід скеровує до побудови синтетичної освітньої моделі на основі єдності й неподільності формування екологічної культури студентів, розширюючи конкретні дисциплінарні межі та сприяючи якісній трансформації всіх елементів і рівнів сучасної освітньої системи.

У другому розділі **«Обґрунтування педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу»** витлумачено сутність, визначено критерії, показники й рівні екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів; аргументовано педагогічні умови та розроблено модель цього процесу.

Концептуалізовано поняття «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», що потрактоване як комплексне утворення майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей, вагомий складник загальної культури. Екологічну культуру формують через міжпредметну взаємодію дисциплін природничого й гуманітарного профілю, а також через актуалізацію переконань, навичок, умінь, спрямованих на відповідальне ставлення людини до природи й на розуміння нерозривного зв'язку між ними, з огляду на ціннісну морально-правову основу, усвідомлену реалізацію альтернативного «бережливого», «обачного» та «стриманого» споживання, що спроектоване на професійну діяльність.

Відповідно до компонентів екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів (*когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний*), виокремлено критерії та показники її сформованості, зокрема: *інтелектуально-рефлексивний критерій* (показники: сформованість екологічних знань; застосування рефлексивних можливостей для розв'язання проблемних завдань екологічного характеру; засвоєння екологічних засад економічної та правової професійної підготовки), *ціннісно-орієнтаційний критерій* (показники: естетичне ставлення до природи як до універсальної та унікальної цінності; інтеграція ціннісних орієнтирів у внутрішньоособистісний вимір для реалізації природоохоронних обмежувальних стратегій; усвідомлення системи моральних переконань і стійких форм моральної поведінки в контексті особистісної екологічної відповідальності), *особистісно-*

розвивальний критерій (показники: прагнення до самовдосконалення й самоаналізу – засобів формування екологічної культури; становлення емоційно-вольових особливостей в утвердженні екологічного світоствлення; сформованість екологічної свідомості), *мотиваційно-діяльнісний критерій* (показники: уміння використовувати екологічні знання під час виконання професійних завдань; оволодіння навичками свідомого ставлення до природного середовища; здатність вибудовувати власну взаємодію з природним середовищем у процесі професійної діяльності). Визначені критерії та показники дали змогу діагностувати високий, середній, достатній і низький рівні сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів.

На підставі теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури з порушеної проблеми, освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фахівців в економіко-гуманітарних коледжах, програм навчальних дисциплін економіко-гуманітарної підготовки й навчально-методичного забезпечення освітнього процесу виокремлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу, а саме: екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності.

Для цілісного уявлення про процес формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу в процесі професійної підготовки розроблено модель, що містить цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий і результативний блоки (рис. 1). *Цільовий блок* моделі відображає мету й завдання формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів; теоретико-методологічний – репрезентує методологічні підходи та принципи, на яких ґрунтований педагогічний процес. Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу базоване на інтегративному, культурологічному, аксіологічному, системному, синергетичному, гуманістичному та особистісному підходах, з огляду на загальнодидактичні (свідомості й активності, наочності, поступовості та систематичності знань, вправ і глибокого оволодіння знаннями, навичками) і специфічні принципи (науковості, об'єктивності, наступності, послідовності розвитку, системності й системної детермінації, фундаментальності, принципу неперервної екологічної освіти, екологічної доцільності, екологічного гуманізму, трансдисциплінарності). *Організаційно-змістовий блок* моделі представляє педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу, зміст, організаційні форми аудиторної і позааудиторної роботи, методи навчання, ефективні у формуванні екологічної культури, та методичне забезпечення цього процесу.

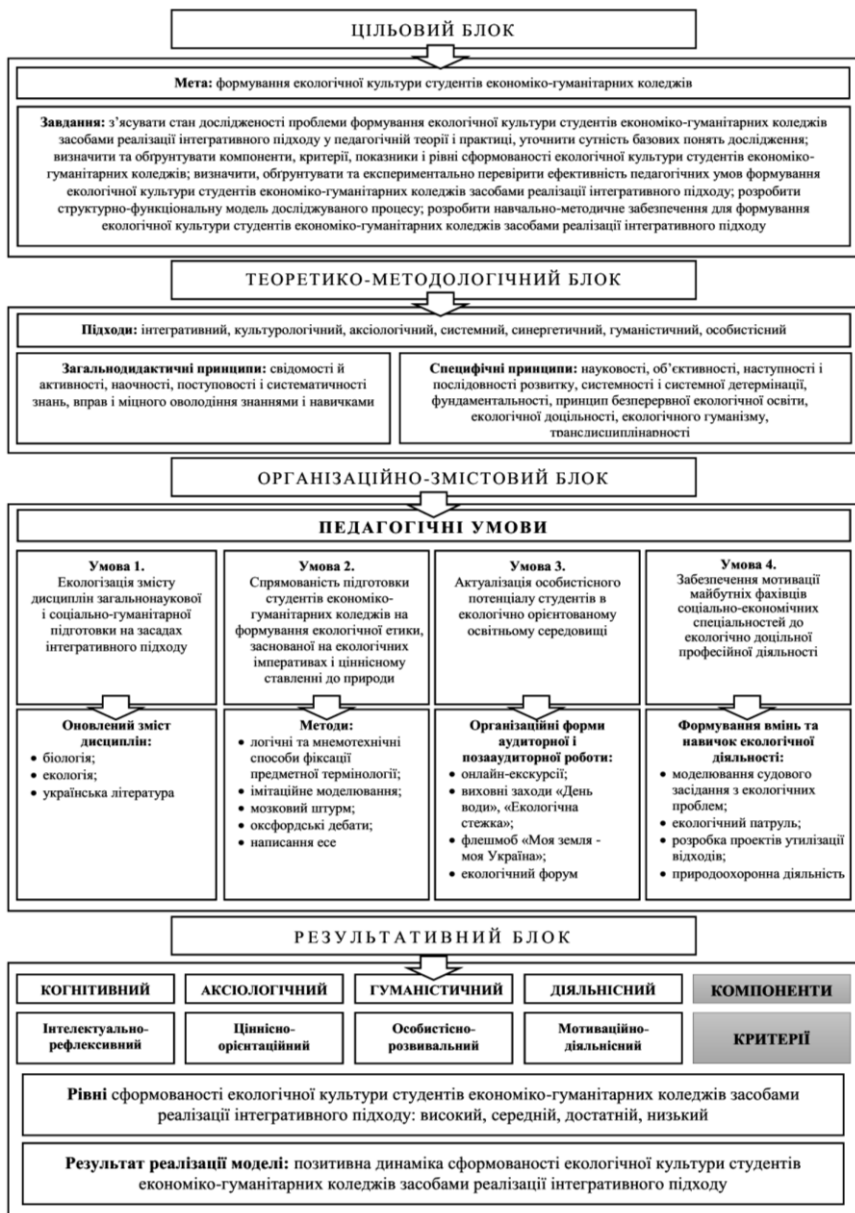

Рис.1. Структурно-функціональна модель формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів

Водночас *результативний блок* описує когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний компоненти сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів і критеріально-рівневий діагностичний інструментарій для оцінювання цього процесу, а також відображає очікуваний результат від реалізації моделі – позитивну динаміку сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу» у контексті вивчення дисциплін «Біологія», «Екологія», «Українська література» та проведення низки виховних заходів екологічного спрямування перевірено ефективність упровадження педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Проведено дослідницько-експериментальну роботу, що передбачала констатувально-діагностичний, формувальний і контрольний етапи педагогічного експерименту, який тривав із 2015 р. до 2022 р. До такої діяльності залучено студентів Рівненського економіко-гуманітарного та інженерного коледжу, Новоград-Волинського економіко-гуманітарного коледжу, Карпатського фахового коледжу Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Ужгородського гуманітарно-економічного коледжу Карпатського університету імені Августина Волошина. В експериментальній роботі взяв участь 231 студент (116 – в експериментальній групі (ЕГ) і 115 – у контрольній групі (КГ)).

На констатувально-діагностичному етапі педагогічного експерименту (2015 – 2017 рр.) вибрано експериментальну базу дослідження, аргументовано склад учасників експерименту, методика діагностування рівнів сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів. Під час *формувального етапу* (2017 – 2019 рр.) упроваджено педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. Контрольний етап (2019 – 2022 рр.) передбачав збирання, систематизацію, узагальнення й аналіз отриманих емпіричних даних формувального експерименту.

У ході констатувально-діагностичного етапу (2015 – 2017 рр.) визначено КГ та ЕГ студентів, перевірено їхню однорідність за допомогою критерію Пірсона χ^2 , уточнено сутність поняття «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», її структуру й рівні сформованості. Обґрунтовано педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель. Унаслідок використання комплексу завдань для контролю початкового рівня знань, що містив теоретичні питання, проблемно-ситуаційні й тестові завдання екологічного спрямування, задачі практичного характеру, а також результатів анкетування, численних методик діагностування рівня сформованості

екологічної культури студентів і перевірки зрізу знань, опитування студентів щодо розуміння явища екологічної культури особистості як складника культури в цілому та вагомого компонента особистісної культури, що спонукає до усвідомлення нерозривного зв'язку людини з природою, написання творчих есе, констатовано недостатній рівень сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів та виявлено низку суперечностей в освітньому процесі.

Результати констатувально-діагностичного етапу послугували підставою для висновку, що в студентів КГ та ЕК переважають достатній і середній рівні сформованості екологічної культури. Достатній рівень зафіксовано в 41,74 % студентів КГ і 41,38 % ЕГ; середній рівень діагностовано в 37,4 % осіб КГ і 37,93 % ЕГ; високий рівень мають 10,43 % студентів КГ і 9,48 % ЕГ, а низький – 10,43% студентів КГ та 11,21% студентів ЕГ. Кількісний і якісний аналіз результатів констатувально-діагностичного етапу педагогічного експерименту уможливив висновок про недостатню результативність процесу формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів методом реалізації інтегративного підходу.

На *формувальному етапі* педагогічного експерименту (2017 – 2019 рр.) обґрунтовано, упроваджено й експериментально перевірено педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів методом реалізації інтегративного підходу. В ЕГ освітній процес був організований як цілісна система імплементації педагогічних умов, у КГ – за традиційною системою.

Перша педагогічна умова – екологізація змісту дисциплін загальнонаукової та соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу – передбачала наповнення дисциплін «Екологія», «Біологія», «Українська література» екологічним змістом, концентрацію уваги на ідеях дбайливого ставлення до природи, природоохоронної діяльності, особистої відповідальності за стан довкілля. Ці тематичні вектори актуалізовані під час вивчення «Екології». Для формування екологічної культури засобами інтегративного підходу процес опанування дисципліни «Біологія» вибудований крізь призму екологічних імперативів і вироблених екологією законів (закон Коммонера). Для екологізації змісту дисципліни «Українська література» розширено коментування ідей рідної землі як способу буття, міри вияву свободи та моральної відповідальності («Слово про Ігорів похід», повість М. Коцюбинського «Fata morgana», роман О. Кобилянської «Земля»), наголошено на значущості таких положень для людини. У контексті міжпредметної взаємодії та утвердження сучасних екологічних пріоритетів обговорено феномен «антеїстичного менталітету», вплив середовища на формування особистісних параметрів людини.

Для реалізації другої педагогічної умови (спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи) використано логічні та мнемотехнічні способи фіксації екологічної термінології, що передбачало збагачення екологічним контекстом кожної сфери знань. Метод

імітаційного моделювання дав змогу скерувати процес освоєння екологічної проблематики в русло ціннісного освоєння культурного ландшафту. Прикладом може слугувати екскурсія до культурно-археологічного центру «Пересопниця», що сприяла експлікації проблеми формування культурного середовища, яке акумулює не тільки історичні артефакти, а й духовний досвід поколінь. Доведено ефективність таких методів навчання: есеїстичний аналіз («Як уникнути глобальної екологічної катастрофи?», «Про що говорять нам ліси?»); різні форми дискусії – мозковий штурм, круглий стіл, «засідання експертної групи», форум, симпозіум (наприклад, спроби експертного оцінювання довкілля Рівненської області, «Бурштин – багатство чи спокуса?», «Як прочитати відповідь природи?»). Серед методів інтерактивного впливу, що найбільше інтригують, звернено увагу на оксфордські дебати як на соціально-психологічний тренінг, побудований на традиціях британської Палати громад. Такий формат сприяє генерації нових ідей, поглибленню етико-правових домінант екологічної проблематики.

Третя педагогічна умова – актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі – передбачала втілення в освітній процес організаційних форм аудиторної та позааудиторної роботи, серед яких й онлайн-екскурсії до «гарячих точок» планети, що передбачали формування настанови на уникнення конфліктогенних ситуацій та пошук консенсусу. Виховні заходи «День води», «Екологічна стежка» сприяли утвердженню потреби в збереженні природних ресурсів. Флешмоб «Моя земля – моя Україна» суттєвою мірою поглибив соціальну та громадянську компетентність учасників. Цій меті був підпорядкований також екологічний форум, що зібрав усіх, хто прагнув знайти відповідь на екологічні запитання.

Четверта педагогічна умова – мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності. Екологічно доцільна діяльність спрямована на збереження природної рівноваги та екологічної безпеки, що гарантоване Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища». Для формування мотиваційної сфери екологічної діяльності студентів апробовано різні варіанти ділової гри, що імітує реальну екологічну практику й вимагає аналізу господарських, правових, економічних ситуацій, як-от: судове засідання з приводу вирубаних у парку дерев чи забруднення русла річки Устя в Рівному, екологічний патруль у проблемних зонах міста (стан Басівкутського озера в сезон відпочинку), проведення та охорона зелених насаджень, розроблення проєктів утилізації відходів та ін.

Після формувального етапу експерименту діагностовано рівні сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу в КГ та ЕГ. Порівняльний аналіз динаміки сформованості екологічної культури засвідчив позитивну динаміку в експериментальних групах. Суттєвою мірою зменшилася кількість студентів із низьким і достатнім рівнями формування екологічної культури (від 11,21 % до 1,72% – низький; від 41,38 % до 31,90 % – достатній). Водночас збільшилася

чисельність студентів із високим рівнем (від 9,48 % до 30,17 %), що призвело до деякого зменшення студентів із середнім рівнем (від 37,93 % до 36,21 %).

Результати дослідницько-експериментальної роботи подано в табл. 1. Вірогідність результатів дослідницько-експериментальної роботи й достовірність отриманих експериментальних даних підтверджено статистично, за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

Розподіл студентів контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості екологічної культури

Таблиця 1 Рівень	Кількість студентів, %			
	Констатувальний етап		Формувальний етап	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	10,43	9,48	12,17	30,17
Середній	37,40	37,93	40,00	36,21
Достатній	41,74	41,38	40,87	31,90
Низький	10,43	11,21	6,96	1,72

На *узагальнювальному етапі* педагогічного експерименту (2022 р.) виконано комплексний аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи та сформульовано загальні висновки. Отримані результати підтвердили ефективність запропонованих педагогічних умов формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу, а також засвідчили, що окреслені дослідницькі завдання виконано, мети роботи досягнуто.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження підтвердили правомірність запропонованої гіпотези, послугували підставою для формулювання висновків.

1. Унаслідок аналітичного огляду педагогічних, філософських, культурологічних джерел, констатовано різні аспекти осмислення феномену екологічної культури як нової світоглядної парадигми, вагомого аспекту соціокультурного буття, що потребує формування екологічно орієнтованого бачення, критичного переосмислення антропогенного впливу на природу, аргументує доцільність глибокого розуміння взаємоузгодженості особистих потреб зі збалансованим ладом природного довкілля. Водночас з'ясовано, що проблема формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу донині не поставала предметом окремого наукового дослідження.

Поняття «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів» – це комплексне утворення майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей, вагомий складник їхньої загальної культури, що формують через міжпредметну взаємодію дисциплін природничого й гуманітарного профілю, а також через актуалізацію переконань, навичок, умінь, спрямованих на відповідальне ставлення людини до природи й на розуміння нерозривного

зв'язку між ними, з огляду на ціннісну морально-правову основу, усвідомлену реалізацію альтернативного «бережливого», «обачного» та «стриманого» споживання, що спроєктоване на професійну діяльність.

Екологічна спрямованість професійної підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів стає можливою завдяки широкому використанню вихідних засад інтегративного підходу. Інтеграція в дослідженні представлена як процес і результат синтезу знань, шляхів пізнання та життєвої активності, що скероване на цілісне сприйняття природної і соціальної реальності для формування екологічної культури студентів. Цей процес залежить від ступеня інтеграції змісту навчального матеріалу та глибини взаємодії інтегрованих знань на різних рівнях – методологічному, теоретичному, емпірично-прикладному.

Інтегративний підхід передбачає узгодження природничо-наукового мислення з гуманітарним, теоретичного пізнання з діяльнісно-практичним і виховним, залучає сферу не тільки раціонального, а й чуттєво-емоційного пізнання, засвідчуючи креативну роль принципів гуманізації, екологізації та гуманітаризації освітнього процесу. У сучасних умовах порушення екологічної рівноваги, зумовленого посиленням антропогенного тиску на природу, інтегративний підхід скеровує до побудови синтетичної освітньої моделі на основі єдності й неподільності процесу формування екологічної культури студентів, виводячи за конкретні дисциплінарні межі та сприяючи якісній трансформації всіх елементів і рівнів сучасної освітньої системи.

2. У структурі екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу виокремлено такі компоненти: когнітивний, аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний. Когнітивний компонент екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів виражає здатність людини до стратегічного мислення, що прогнозує екологічне цілепокладання й тісно пов'язане з поняттям стратегічного прогнозування, передбачає когнітивну мобілізацію психічних ресурсів на основі осмислення екологічних ризиків і запобігання екологічним катастрофам. Від аксіологічного компонента залежить розвиток екологічної свідомості, що охоплює норми й цінності як здобутки не тільки окремої людини, а й соціальних груп. Це слугує ключем до розуміння культури, виявляється на різних її рівнях у формі соціальних норм, звичаїв і традицій. Гуманістичний компонент дає змогу експлікувати екологічну культуру як більш високу й досконалу форму розвитку гуманізму в цілому, що передбачає трансформаційні зміни людини з «*homo sapiens*» на новий тип «*homo ecologus*». Діяльнісний компонент екологічної культури студентів сприяє інтеграції пізнавальних, практичних, творчих навичок, що охоплюють екологічні переконання, екологічні знання, а також готовність до екологічно доцільного освоєння довкілля та природоохоронної діяльності.

На підставі комплексного аналізу зазначених компонентів диференційовано їхні критерії: інтелектуально-рефлексивний, ціннісно-орієнтаційний, особистісно-розвивальний, мотиваційно-діяльнісний. Відповідно до окреслених критеріїв, визначено показники й рівні сформованості екологічної культури

студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу: дуже низький, низький, середній, високий.

На основі показників і рівнів зазначених критеріїв проведено початкову діагностику сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів, доведено необхідність утілення в освітній процес ефективних педагогічних умов і проведення педагогічного експерименту.

3. Ефективності формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу досягнуто завдяки таким педагогічним умовам: екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності. Цілісне уявлення про формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу формує розроблена структурно-функціональна модель, де відображено взаємозв'язки між цільовим, теоретико-методологічним, організаційно-змістовим і результативним блоками.

Упровадження сучасних методик особистісно орієнтованого спрямування в освітньому процесі, ситуативного моделювання, імітаційного моделювання, проєктування, проблемного навчання, кейс-методів («case-study»), мозкового штурму, методу соціально-психологічних тренінгів, зокрема оксфордських дебатів, круглих столів, проведення виховних заходів («Екологічна стежка», «День води», «Без верби та калини немає України» та ін.), що допомагають формувати інноваційне екологічне мислення та усвідомлену готовність особистості провадити природозахисну діяльність у процесі реалізації педагогічних умов, стало детермінантою позитивної динаміки в експериментальних групах.

Дієвість впливу виокремлених у дослідженні педагогічних умов на формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу підтверджена результатами дослідницько-експериментальної роботи. Проведення формувального етапу експерименту засвідчило позитивну динаміку в експериментальних групах. Суттєвою мірою збільшилася кількість студентів із високим рівнем формування екологічної культури засобами реалізації інтегративного підходу – від 9,48 % до 30,17 %, що більше на 18,95 %, ніж у КГ. Зменшилися з 37,93 % до 36,21 % (на 1,72 %) показники середнього рівня, що аргументоване зростанням кількості студентів із високим рівнем сформованості компонентів екологічної культури майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей. Простежуване зменшення чисельності студентів із достатнім рівнем сформованості екологічної культури в контрольних групах (КГ) – від 41,74 % до 40,87 % (на 0,87 %), помітне зменшення в експериментальних групах (ЕГ) – від 41,38 % до 31,90 %

(на 9,48 %), що на 8,61 % перевищує рівень у контрольних групах (КГ). За показниками низького рівня кількість студентів зменшилася в обох групах: у контрольних (КГ) – від 10,43 % до 6,96 % (на 3,47 %); в експериментальних (ЕГ) – від 11,21 % до 1,72 % (на 9,49 %), що на 6,02 % перевищує рівень у контрольних групах (КГ).

Вірогідність отриманих результатів підтверджена методами математичної статистики.

4. Для вдосконалення процесу формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу розроблено й впроваджено навчально-методичне забезпечення, що охоплює такі освітні ресурси: «Екологія: навчально-методичний посібник», «Методичні матеріали щодо змісту та організації самостійної роботи з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», «Методичні матеріали з дисципліни «Біологія» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки», які містять теоретичні відомості, ситуаційні задачі, тестові завдання й виховні заходи, спрямовані на формування екологічної культури майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей, що навчаються в економіко-гуманітарних коледжах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків належать такі: аналіз методичних засад формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів у процесі вивчення дисциплін професійної підготовки; удосконалення методичної підготовки викладачів економіко-гуманітарних коледжів щодо формування екологічної культури майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей засобами реалізації інтегративного підходу; вивчення зарубіжного досвіду для пошуку мотиваційних ресурсів, які спонукають до утвердження в суспільстві екологічної культури.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації *Навчально-методичні посібники*

1. Трофімчук Н. В. Екологія: навчально-методичний посібник. Рівне: НУВГП, 2016. 124 с.

Статті в наукових фахових виданнях України та зарубіжних наукових періодичних виданнях

2. Трофімчук Н. В. Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних та інженерних коледжів засобами інтегративного підходу. *Педагогічні науки: теорія та практика*: зб. наук. праць. Запорізький національний університет. 2021. № 2 (38). С. 197–205.

3. Трофімчук Н. В. Компонентна структура екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць Херсонського державного університету. 2021. № 96. С. 75–82.

4. Трофімчук Н. В. Педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. праць. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2021. № 38. С. 192–196.

5. Трофімчук Н. В. Методологія формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. № 41. Т. 3. С. 238–245.

6. Залужна А. Є., Трофімчук Н. В. Екологічна культура особистості як актуальна філософсько-педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: зб. наук. праць. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. 2022. № 6 (120). С. 251–260.

7. Трофімчук Н. В. Структурно-функціональна модель формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу. *Art Culturology. Ekonomik sciences. Philological sciences. Pedagogical sciences. Colloquium-journal*. 2021. № 24 (111). С. 55–60.

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Трофімчук Н. В. Теоретико-методологічні засади філософсько-педагогічного осмислення феномена екологічної культури. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конфер. Рівне, 2017. С. 233–235.

9. Трофімчук Н. В. Екологічна культура студентів економіко-гуманітарних та інженерних коледжів у контексті інтегративного підходу. *Людина у світі духовної культури*. Всеукраїнська студентська науково-практична конференція (Рівне, 16 травня 2019 року). Зб. тез конференції: НУВГП. Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування, 2019. С. 97–99.

10. Трофімчук Н. В. Оксфордські дебати у контексті методологічних засад формування екологічної культури студентів. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії*: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конфер. Рівне, 2019. С. 214–217.

11. Трофімчук Н. В. Екологічна культура людини у контексті сучасних глобалізаційних викликів. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень*: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 9–10 липня 2021. С. 70–71.

12. Трофімчук Н. В. Екологічні взаємовідносини людини із навколишнім середовищем. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні*: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Львів: «Львівська Педагогічна Спільнота», 27–28 серпня 2021. С. 42–45.

13. Трофімчук Н. В. Педагогічні умови формування екологічної культури студентів засобами реалізації інтегративного підходу. *Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук*: зб. тез наук. робіт

учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: «Південна фундація педагогіки», 13–14 серпня 2021. С. 94–98.

14. Трофімчук Н. В. Формування екологічної культури та екологічної компетентності студентів засобами реалізації інтегративного підходу. *Теорія і практика сучасної наук*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: МЦНІД, 19–20 серпня 2021. С. 21–22.

15. Трофімчук Н. В. Екологічна стежка як модель формування культури студентів засобами інтегративного підходу. *Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи*: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 37–42.

16. Трофімчук Н. В. Особливості формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу у процесі викладання біології. *Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії*: зб. тез Міжнар. наук.-педаг. конф. Харків. 10–11 вересня 2021. С. 37–40.

17. Трофімчук Н. В. Умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів на основі реалізації інтегративного підходу. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: зб. наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса. 15–18 жовтня 2021. С. 28–30.

Опубліковані праці, що додатково відображають результати дослідження

18. Трофімчук Н. В. Методичні матеріали щодо змісту та організації самостійної роботи студентів циклу загальноосвітньої підготовки з дисципліни «Біологія». Рівне: НУВГП. 2016. 63 с.

19. Трофімчук Н. В. Навчально-методичні матеріали для студентів циклу загальноосвітньої підготовки з дисципліни «Біологія». Рівне: НУВГП. 2016. 50 с.

АНОТАЦІЇ

Трофімчук Н. В. Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Хмельницький національний університет, Міністерство освіти і науки України. – Хмельницький, 2023.

Дослідження присвячено проблемі формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу. У роботі виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу (екологізація змісту дисциплін загальнонаукової і соціально-гуманітарної підготовки на засадах інтегративного підходу; спрямованість підготовки студентів економіко-гуманітарних коледжів на формування екологічної етики, заснованої на екологічних імперативах і

ціннісному ставленні до природи; актуалізація особистісного потенціалу студентів в екологічно орієнтованому освітньому середовищі; мотивування майбутніх фахівців соціально-економічних спеціальностей до екологічно доцільної професійної діяльності); розроблено структурно-функціональну модель зазначеного процесу; конкретизовано компоненти, критерії та рівні сформованості екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу; уточнено сутність понять «екологічна культура студентів економіко-гуманітарних коледжів», «формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів».

Подальшого розвитку набули зміст, форми, методи навчання студентів економіко-гуманітарних коледжів. Розроблено та впроваджено в освітній процес навчально-методичне забезпечення для формування екологічної культури майбутніх фахівців економічних і правничих спеціальностей економіко-гуманітарних коледжів засобами реалізації інтегративного підходу.

Ключові слова: екологічна культура, студенти економіко-гуманітарних коледжів, інтегративний підхід, критерії, компоненти, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Trofimchuk N. V. Developing Students' Ecological Culture at Economic and Humanitarian Colleges by Means of Implementing an Integrative Approach. – Manuscript..

Thesis for a Candidate's Degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Khmelnytskyi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2023

The study is devoted to the problem of the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges by means of implementing an integrative approach. The content of the concepts "ecological culture of students of economic and humanitarian colleges" and "development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges" based on generalization of philosophical and pedagogical investigations, was specified.

It is proved that ecological culture appears as a new worldview paradigm and an essential aspect of socio-cultural existence, which requires the formation of ecologically oriented thinking, aimed at a critical rethinking of anthropogenic impact on the environment, the need for a deep understanding of the inextricable connection between man and nature on a valuable moral and aesthetic basis principles of awareness of implementation of alternative approaches of "restraining" consumption in the problematic field of indifference, empathy and limitation of personal needs.

In this context, it is considered that the environmentalization of education is an organic component of the entire educational strategy of personal development that dictates the need for worldview reorientation of consciousness to affirm the priorities of nature in relation to human needs, which acts as a powerful means of preventing the global ecological crisis.

The understanding of the strategy for the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges proves that it is built on integrative principles and involves the coordination of natural and scientific thinking with humanitarian thinking, thus involving not only the sphere of rational cognition, but also the sensory and emotional one, which allows affirming the creative role of the principles of humanization and humanizing the educational process. In the conditions of multiplicity and polyvariability of the process of the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges, the integrative approach aims at the construction of a synthetic educational model, in the context of which literature, art, poetry, artistic crafts, leisure practices, etc. are organically included. It asserts the unity and indivisibility of the process of the development of students' ecological culture, taking it beyond specific disciplinary boundaries.

The component structure students' ecological culture at economic and humanitarian colleges (cognitive, axiological, humanistic, activity) was improved. The pedagogical conditions for the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges by means of implementing an integrative approach are substantiated (greening of the content of the disciplines of general scientific and social and humanitarian training based on the principles of an integrative approach; the focus of students' of economic and humanitarian colleges training on the formation of environmental ethics based on ecological imperatives and a value attitude to nature; actualization of the personal potential of students in ecologically oriented educational environment; ensuring the motivation of future specialists of social and economic specialties to ecologically expedient professional activity). A structural and functional model of the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges by means of implementing an integrative approach, which combines target, theoretical and methodological, organizational-content and effective blocks was developed. Educational and methodological support for the development of students' ecological culture at economic and humanitarian colleges was developed and implemented in to the educational process by means of implementing an integrative approach.

Experimental and research work was developed and tested in the context of ascertainment-diagnostic, formative and control stages of the pedagogical experiment

Key words: ecological culture, students of economic and humanitarian colleges, integrative approach, criteria, components, pedagogical conditions, structural and functional model.

Підписано до друку 08.02.2023.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 12.
Віддруковано з оригінал-макета замовника.
Друк: «Термінова поліграфія».
29000, м. Хмельницький, вул. Степана Бандери, 63.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК 4164 від 23.09.2011 р.